

Hunyadi Jánosné Kadvány Piroska
(Szenttamás, 1935)

TU BIST TELEPESCHINN

Az interjú 2012. október 25-én készült Pakson.

Anyai nagyapám, a Mester nagypapa az I. világháborúban meghalt. (Amikor elment a háborúba, készült egy fénykép. Ezen Etus néni lehetett úgy tíz év körüli, a nagybátyám úgy öt éves forma, anyám meg három.) A nagypapa lakatos volt. A szüleim szerbek között laktak; a nagymama két évvel azelőtt vette anyai örökségként azt a házat, amit ott kellett hagynunk. A szerb szegényház volt szemben.

Elég vegyes nép élt Szenttamáson. Szerbek is, svábok is, magyarok is. Nem volt egymással semmi gond.

A nagyszüleim jómódúak voltak; cséplőgépük volt meg az a gép, ami húzta a cséplőgépet. A nagyanyám abból élt, hogy bérbe adta.

A nagymama huszonhat évesen maradt özvegyen a három gyerekkel.

Etus néni otthon maradt Vili bácsival, a férjével; nekik kocsmájuk volt, nem esett bajuk.

1944. október 3-án vagy 4-én a kisbíró kidobolta: 3 hétre mindenkinek el kell hagyni a községet, mert közeledik a front. Talán még az óra is meg volt adva, mennyi idő alatt. Kapkodtunk. A felnőttek kiengedték az állatokat; a határ tele volt gazdátlanra lett disznókkal, tehennel. (Már napok óta lehetett hallani az ágyúdörgést.) Talán arra gondoltak, hogy ha elvonul a front, haza lehet menni.

Amikor '41-ben a Délvidéket felszabadították a magyar katonák, édesanyám virágcsokorral üdvözölte a Ferenc József-csatorna hídján a honvédeket. Akkor őt lefényképezték. Egyik szerb szomszéd megsúgta neki, hogy rajta van a feketelistán, és kinyiffantják a partizánok, ha megtalálják.

A Lestár család az I. világháború előtt: a szülők és Etelka, és Piroska, a visszaemlékező édesanyja, és Ferenc, a későbbi sajkásszentiváni főjegyző

A Lestár család háza Szenttamáson

A kisbíró egyre gyakrabban dobolta: „Lé-giriadó! Bácska, Baja, Pécs...”, jöttek a bombázók. Apám állatokkal kereskedett. Borjúkat vett, és vagonszámra szállította különböző helyekre. Aztán besorozták, azt se tudtuk, merre van.

Nagy felfordulás lett akkor. Anyám harminckét éves volt, amikor elmenekültünk. Tizenhét család összefogott, és konvojban jöttünk Magyarország felé. Volt ott ügyvéd, orvos... mindenféle ember, kisgyerekek is. A kilenc évemmel én voltam a gyerekek között a legidősebb. Baján volt az első megálló. Bombázták a vasútállomást, oda nem engedték be a menekülteket. Zuhogott az eső. Sze-

gény anyám a kocsí alá rakta a dunnát, és ott aludtunk a sárban. A nagybátyám Sajkás-szentivánon volt főjegyző; ők is menekültek, három gyerekkel: tizenegy hónapos volt a legkisebb, a másik két és fél, a harmadik ötéves. Velük valahol útközben akadtunk össze. Akkor mesélte a nagybátyám felesége, Kató néni, hogy mellettük terelték a zsidókat. Egy asszony vizet kért tőle karonülő gyerekének, Kató néni adott neki, ezért majdnem agyonlőtte a német katona. Ez a jelenet azóta annyiszor visszatér álmodban! Mentünk tovább. Akkor már bent voltak az oroszok. Amikor elfogyott az élelmünk, kéregettünk. Mindig jött velem egy-két kisebb gyerek. Kinéztük a legszebb házat, és bekopogtunk. Adtak kenyeret, szalonát, tojást. Emlékszem, egy községben, még Magyarországon, mondta egy asszony: ő szívesen ad tojást, de ha volksbundisták vagyunk, ott jöjjön ki belőlünk, ahol bement. Azt se tudtam kilencévesen, mi fán terem a Volksbund!

Ki voltunk éhezve, befaltuk, és egész éjjel hánytunk. (Igaza lett az asszonymnak, pedig nem is voltunk volksbundisták.) Éjszakára bekéredzkedtünk gazdag falusi házakba. Szénapadlásokon bújtunk meg, mert az orosz katonák keresték a nőket.

Mosonmagyaróváron kötöttünk ki. Akkora városházát én addig nem láttam! Ott már sok menekült volt. Piros-fehér-zöld paszományos nemzetőrök intézkedtek.

Anyám szerb iskolába járt annak idején; nem volt szabad nekik magyarul megszólalni, még a WC-ben sem; ha meghallották, megbüntették őket.

A jugoszláv zászló ki volt téve a kocsinkra. Ez mentette meg az életünket. Ha ez nincs, minket is bedutyiztak volna.

Betereltek bennünket az udvarra. „Volksbundisták!” – mondta megvetően egy nemzetőr, és mindent lepakoltatott anyámmal a kocsiról.

Az első emeleten működött az orosz kommandó. Az ablakban egy orosz tiszt könyökölt. Meglátta a jugoszláv zászlót, és leszólt: „Partizánok vagytok?” Anyám rávágta: „Igen!” Ezután anyám fordította a tiszt és a nemzetőr párbeszédét. (Olyanokat is „fordított”, amiket azok

nem mondtak.) Végül lejött az orosz tiszt, és szembeköpte a nemzetőrt: „Szégyellje magát!” Visszarakatott mindent vele a kocsira.

A nemzetőr azt mondta anyámnak: „Rendben van, visszapakolunk. De nyugodjon bele, lesz magukra gondunk, ha elhagyják Magyaróvárt!” Anyám ezt is megmondta a tisztnek. Ő adott egy papírt és két motorost: az egyik a konvoj előtt ment, a másik utána. Úgy tíz-húsz kilométert mehettünk, amikor látjuk ám, hogy jön velünk szembe egy kocsi. Egy részeg orosz tiszt ütötte-verte a lovat; a szerencsétlen párában már alig volt élet. Megállított bennünket, és ráfogta anyámra a pisztolyt: „Davaj, konyi!” Anyám elővette a dokumentet, mutatta neki. Az orosz meg széttépte, és kicserélte a lovakat. (A miénk három- vagy négyéves lehetett; anyám akkor vette, amikor elindultunk.) Az orosz rossz gebéjével mentünk tovább. '44 karácsonyát Ausztriában töltöttük, Obertsdorf-Zittauban, a hatalmas Kaiser-szállodában. Ajándékokat: szaloncukrot, almát... kaptunk, volt karácsonyfa is.

Rengeteg menekültet helyeztek ott el; emeletes ágyakon aludtunk. Én három hónapig jártam ott iskolába. Anyámék meg – ha jól emlékszem – ejtőernyőgyárban dolgoztak. Tavasz felé visszafordultunk, anyámnak hatalmas honvágya volt!

A nagybátyám Bedegkéren lett jegyző. Az a község Somogy és Tolna megye határán fekszik. Mi Mucsiban húztuk meg magunkat, egy-két évig lehettünk ott. Sok élményem nincs onnan; nagy kert tartozott a házhoz, amelyikben éltünk, kaptunk tehenet is. Ott tanultam meg fejni, és ott ismertem meg a csicsókat. Azután Iregszemcsén, az olajütőben dolgoztunk. Később Ceglédbercelre kerültünk, ahonnan málenkij robotra vitték a svábokat. Az a ház, amit mi megkaptunk, egy cipészé volt. Két nagylányát is elvitték Oroszországba, az egyik meg is halt. A másik sok-sok évre rá tért haza, de én már nem találkoztam vele. A berceli svábok zokon vették, hogy beköltöztünk a házaikba. A kezdet kezdetén minket se szerettek, mindig azt mondták anyámnak: „Tu bist Telepeschinn.” Az alatt az ötven év alatt, ameddig ott élt, megszerették.

Ameddig tartott ez a láncoskutya-dolog,¹ nem engedtek bennünket haza. Anyám meg majdnem belehalt a honvágyba. Amikor a hatvanas években végre haza tudott menni, a házunkban egy szerb tisztviselő lakott, be sem engedték. Sírva jött haza, senkivel sem beszélt aztán az esetről.

Kadvány Piroska Ceglédbercelen a Lestár nagymamával

¹ Az 1948-ban kitört Tito–Sztálin-konfliktus vérré menő, majdnem fegyveres háborúba torkolló viszályá fajult, melynek során a két táborra szakadt kommunista rendszerű államok vezető politikusai kigyót-békát kiáltottak egymásra. Titót a kapitalisták láncos kutyájának nevezték.

A szüleim közben elváltak. Huszonöt év után találkoztam apámmal. Megkerestetett a Vöröskereszttel. Én akkor már asszony voltam, Pesten laktunk a Kanizsai utcában. A férjem kint volt a fiammal a május elseji fölvonuláson – akkor az kötelező volt! –, én meg hallottam az utcáról, hogy valaki érdeklődik: „Itt laknak Hunyadiék?” Megismertem apámat, mert akkor is bricsesz nadrág volt rajta, és ugyanúgy fickósan hordta a kalapját, mint régen. Nagy sliffentyű volt! Azért is váltak el. Mindenfelét csinált. Százhalombattán élt később, összeállt egy tízgyerekes asszonnyal, és teljesen lezüllött.

(Otthon is ivott, rengeteg pénze volt a kereskedésből. Anyámnak megvolt mindene: ruhái, gyönyörű kalapjai, nekem járóbabám... de a családi nyugalom nem volt meg.)

Nem is akartam tartani vele a kapcsolatot; azt sem tudom, hol van eltemetve.

Anyám tizenhat állami gondozott gyereket fölnevelt (közben összejött egy özvegyemberrel, negyvenkét évig éltek együtt, szívbeteg lett). Egyik kedvenc „gyerekéből” villamosmérnök lett, ő az én szívemhez is nagyon közel áll. Amikor anyám meghalt, ráborult a holttestére: „Mama! Mama!” (Nemrég meglátogatott a családjával.)

Nagyon jó tanuló voltam, de szegények voltunk. Tizenhat évesen elmentem a kőbányai ládagyárba, közben Monorra jártam gyors- és gépiróiskolába. Azt elvégeztem, és tizennyolc évesen bekerültem a Bánya- és Energiaügyi Minisztériumba, a Markó utcába. Ott lettem gépiró. Ősszel racizták a társaságot, engem az OVIT-hoz, az Országos Villamos Távvezeték Zrt.-hez helyeztek, akkor még vállalat volt.

Nyolc unokám van, egyik kint él Olaszországban, nemrég szült, így dédi lettem. Apai részről az unokatestvéreim szanaszét élnek. Jugóban is maradtak, Szegeden is laknak. (Népes család volt, azt hiszem, apámék négyen vagy öten voltak testvérek.)

Szenttamáson nem jártam azóta, hogy eljöttünk. Csak hallomásból tudom, mik történtek ott 1944 őszén.² Kutya világ lehetett.

² Pintér József évtizedek óta gyűjti az adatokat Szenttamás gyásztörténetéhez. Idén (2013) remélhetőleg megjelenik az áldozati listát is tartalmazó kötet – M.M.

Lestár Ferencné Olah Katalin
visszaemlékezését lánya, Arts Leona
született Lestár Leonka jegyezte le
2002 nyarán Hollandiában.

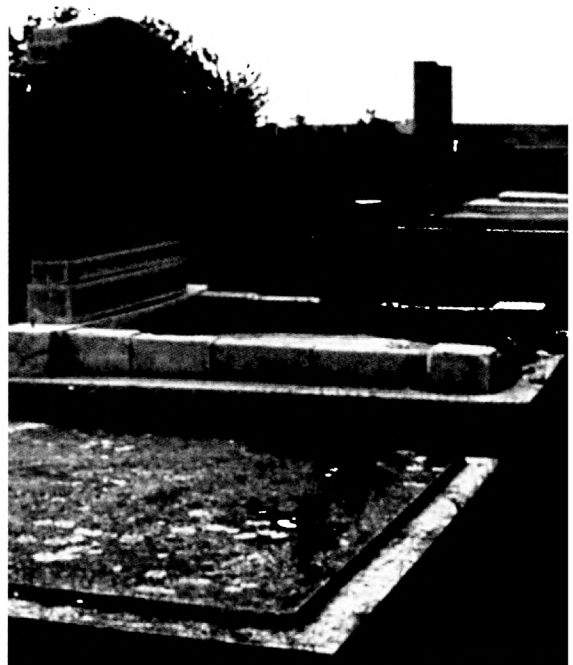
MENEKÜLÉSÜNK AZ ANYAORSZÁGBA

A trianoni békediktátum következtében elveszített Délvidéket a II. világháborúban visszacsatolták Magyarországhoz – írja bevezetőjében a kézirat szerzője. „Ezeken a területeken a közigazgatás ismét magyar kézbe került, s ekkor nevezték ki Lestár Ferencet is Sajkásszentivánra főjegyzőnek. A falu lakossága javarészt német ajkú és szerb volt.”

Arts Leona nem tér ki bővebben ennek a folyamatnak a következményeire, csupán megállapítja: „A területek visszafoglalása 1941-ben nem ment vérontás nélkül, s ezért a visszavonuláskor a magyarok a szerbek bosszújára számíthattak. 1944-ben, amikor az oroszok és a partizánok egyre jobban közeledtek, a magyar lakosság egy része védettebb helyekre, az anyaország felé menekült.” A sajkásszentiváni főjegyző is megkapta az utasítást: a hivatal iratait Bajára kell menekíteni. Ezzel elkezdődött a Lestár család majd' féléves otthonkeresése: a harmincéves, emlékező Lestár Ferencné és a harminchárom éves Lestár Ferenc, az ötvenhat esztendő nagymama, született Szegi Erzsébet és a gyerekek: az ötéves Gyöngyi, a hároméves Marika és az akkor tizenegy hónapos Leonka indultak útnak. Két szerb fuvaros állt a főjegyző rendelkezésére, a harmadik fogatot ő maga hajtotta.

A visszavonuló katonai alakulatok az út szélére szorították a menekülőket, a zsidókat és a munkaszolgálatosokat pedig az árokba. „Aki nem tudott továbbmenni, azt ott helyben fejbe lötték, s anyuka, bizony, csak egy felhúzott esernyővel tudta védeni a gyerekek szemét a sok szörnyűségtől.”

Sajkásszentivántól Bajáig egy hétig tartott az út. Baján Lestár Ferenc leadta az iratokat és

Sajkásszentiván, az egykori német temető

kifizette a fuvarosokat, majd két nap pihenő után (amit egy távoli rokonnál töltöttek) az egylovas kocsival folytatták útjukat. A családfő úgy gondolta: ha átmennek a Dunántúlra, biztonságban lesznek.

Várdombon egy (éppen szüretelő) család fogadta be őket. A gazdasszony másnap megadta Zombán lakó testvérének a címét, így ott talált egy kis időre menedéket a család.

„1944. október 15-e vasárnapra esett. A délelőtti mise után anyukáék meg voltak híva a jegyzőékhez ebédre – írja Arts Leona. – A rádió be volt kapcsolva, s mondta a híreket. Sose felejtették el, itt hallották, hogy Szálasi Ferenc Budapesten átvette a hatalmat... Lealkonyult Magyarországnak!” Néhány nap múlva a nagymama az utcán szóba elegyedett két moholi katonával, s azok elmeséltek neki egy, a szülőfalujukban történt tragikus esetet: „Az oroszok a Tisza túloldaláról lőtték a falut, egy gránát becsapódott egy utcába... még csak nem is közel ahhoz a házhoz, ahonnan éppen egy bizonyos Oláhné a lányával az utca túloldalán lévő óvóhelyre akart átszaladni. Egy gránátszilánk átütött a kislány hasán, ugyanaz a szilánk még az anya vállát is megsebesítette. Sajnos a lányon már nem lehetett segíteni, még aznap délután meghalt, annak ellenére, hogy egy odasiető katonaorvos még bekötözte. Nagymama szörnyen megijedt, mert ezek nem lehettek mások, mint a moholi nagymama és anyuka húga, Juliska.”

Lestárék két hét múlva búcsút mondtak Zombának, és egy másik családdal együtt 1944. december 3-án Iregszemcsén át Nagyszokolyba érkeztek, és ott az evangélikus parókián kaptak helyet. A szovjet katonaság is ott rendezte be a parancsnokságát. Azokban a napokban a harangozó elmondása szerint megsebesült egy orosz katona. Valószínűleg ő maga lőtt bele véletlenül a lábába, de az nem tisztázódott. „Az utcán az oroszok erre összeszedtek tíz embert, és elrettentő példaképpen kivégezték őket.” Két hét múltán pedig, amikor továbbvonult a front, elvitték a lovakat.

„Egyszer történt, hogy betévedt egy orosz katona a házba. Mikor meglátta anyukát, mondta oroszul: Szép fiatalasszony! Anyuka meg elfordulva szerbül mondta: Nekem van már három gyerekem. A katona csak nem tágított, és intett apukának, kövesse az első szobába. Apuka valami nem jóra gyanakodott, és odasúgta nagymamának: Anyám, jöjjön maga is! Mire az orosz katona hátranézett, és látta, hogy mindketten követik, legyintett a kezével, és kifordult az ajtón. Világos, hogy mi volt a szándéka. Apukát bezárni a szobába, s az asszonyok a prédái lehettek volna.”

1945 tavaszán Lestár Ferenc is megkapta az értesítést, hogy (mint menekült közigazgatási alkalmazott) jelentkezzen Tamásiban, ahol kinevezték Bedegre jegyzőnek.

„1945. március 15-én érkezünk Bedegre – írja Arts Leona. – Egy üres segédjegyzői lakás várt bennünket... Másnap mindenhol jött az adakozás. Bútorok, ruhák, konyhafelszerelés...” A település képviselői később elérték, hogy édesapját nevezzék ki főjegyzőnek. „Apuka jól irányította a falu dolgait. Mindenféle bevezették a villanyt, buszjárata is lett a falunak. Az ő kezdeményezésére óvodát építettek, aminek országos híre lett, és megnyitásán az oktatásügyi miniszter is jelen volt.”

Lestár Ferencet 1950 februárjában áthelyezték Ozorára, aztán még abban az évben Pincehelyre. „Apukára egyre nagyobb lett a nyomás felülről, a padlássöprések ideje volt ez,

nem értett egyet a vezetéssel, nem akarta szolgálni őket, otthagya a közigazgatást” – rögzíti édesanyja visszaemlékezését lánya.

Lestár Leonka 1967-ben Hollandiában telepedett le. Nagymamája 1969-ben, édesapja 1970-be hunyt el. „Gyöngyinek két gyereke van és négy unokája, Marikának három gyereke és egy unokája. Nekünk két fiunk, egy lányunk született, és büszkék vagyunk a három kisfiú unokánkra, akikhez hamarosan egy kislány csatlakozik.

Így nőtt és nő tovább a család.”

A Lestár család Sajkásszentivánon 1944 tavaszán

Az ókéri katolikus templom